

Daniel Kwiatkowski

Wpływ zatarcia skazania na możliwość przypisania odpowiedzialności z art. 178a § 4 Kodeksu karnego.

Artykuł polemiczny

Streszczenie

Artykuł przedstawia wpływ instytucji zatarcia skazania na odpowiedzialność karną z art. 178a § 4 k.k. W nauce prawa karnego powstał spór co do normatywnego charakteru tego przepisu, który oddziałuje także na problematykę zatarcia skazania. Autor prezentuje argumentację popierającą stanowisko Sądu Najwyższego, który przyjął tezę o niejednorodnym charakterze art. 178a § 4 k.k., zawierającym w pierwszej części instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, w drugiej natomiast typ kwalifikowany, oraz tezę o braku wpływu zatarcia skazania na ustalenie znamion typu czynu zabronionego. Artykuł zawiera także polemikę z poglądami przedstawionymi w doktrynie, krytykującymi wskazane wyżej tezy Sądu Najwyższego.

Słowa kluczowe

Zatarcie skazania, art. 178a § 4 k.k., dekompletacja znamion typu czynu zabronionego, zasada jednoczesnego zacierania skazań, typ kwalifikowany, obostrzenie kary.

* * *

1. Wprowadzenie

Artykuł ma na celu wskazanie wpływu, jaki instytucja zatarcia skazania wywiera na możliwość przypisania odpowiedzialności karnej z art. 178a § 4 *Kodeksu karnego*^{*)}. Stanowi przede wszystkim polemikę z poglądami Pawła Nowaka,

Mgr Daniel Kwiatkowski, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

^{*)} Przepis, o którym mowa, brzmi: Art. 178a. § 1. Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. (...) § 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, albo dopuścił się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (*przyp. red.*).

dotyczącymi tej kwestii¹. Autor ten w swojej pracy omawia dwa postanowienia Sądu Najwyższego z 2012 r.², dotyczące – z jednej strony – normatywnego charakteru artykułu 178a § 4 k.k., z drugiej zaś (będącego pokłosiem pierwszego judykatu) możliwości powoływania się na uprzednią karalność skazanego po jej zatarciu. Najwyższa instancja sądowa stoi bowiem na stanowisku, że przedmiotowy przepis ma niejednorodny charakter, gdyż statuuje on jednocześnie:

- okoliczność obostrzenia odpowiedzialności, zaliczaną do sądowego wymiaru kary (w pierwszej części) oraz
- kwalifikowany typ czynu zabronionego (w drugiej części).

Stanowisko to było następnie podstawą przyjęcia poglądu o odmiennym wpływie zatarcia skazania na wyszczególnione elementy normatywne art. 178a § 4 k.k. Sąd Najwyższy uznał bowiem, że instytucja ta nie dekompletuje znamion typu kwalifikowanego, ale jednocześnie uniemożliwia zastosowanie obostrzenia odpowiedzialności, wynikającej z faktu uprzedniego skazania.

Z tezami tymi nie zgodził się P. Nowak, opowiadając się za jednolitym charakterem art. 178a § 4 k.k., statuującym wyłącznie znamiona typów kwalifikowanych, a co za tym idzie – brakiem wpływu zatarcia skazania na odpowiedzialność karną z tego przepisu.

Mając na uwadze fakt, że problematyka wpływu zatarcia skazania na przedmiotowy przepis uzależniona jest od rozstrzygnięcia kwestii charakteru normatywnego tego przepisu, zagadnienie to zostanie omówione w pierwszej kolejności, aby oczyścić przedpole dyskusji dotyczącej zatarcia skazania.

2. Charakter normatywny art. 178a § 4 k.k.

Jak zaznaczyłem wyżej, Sąd Najwyższy przyjął, że art. 178a § 4 k.k. ma charakter niejednorodny. Orzeczenie to spotkało się w doktrynie zarówno z aprobującymi³, jak i negatywnymi⁴ komentarzami. Doszło więc do powstania sporu co do charakteru art. 178a § 4 k.k. Bezsprzeczne jest natomiast to, że przepis ten zawiera dwie odrębne normy. Z jednej strony obejmuje on sytuację, gdy osoba prowadzi pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, będąc uprzednio skazaną za ten czyn, bądź za inne przestępstwo komunikacyjne (z art. 173, 174, 177 lub 355 § 2 k.k.), popełnione w takim stanie. Z drugiej

¹ P. Nowak, *Charakter prawny art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k., a zatarcie skazania*, Paragraf na Drodze 2013, nr 8, s. 13–26.

² Postanowienia SN z dnia 19 stycznia 2012 r., sygn. I KZP 22/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 6, oraz z dnia 21 sierpnia 2012 r., sygn. IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3.

³ M. Małecki, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2012 r. (sygn. akt I KZP 22/11)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2012, nr 1, s. 163–178; D. Mieczkowska, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11*, *Ius Novum* 2013, nr 3, s. 266–275.

⁴ R. A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11*, OSP 2012, nr 5, poz. 50; A. Skowron, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11*, LEX/el. 2013.

zaś strony opisuje on przypadki prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. W doktrynie w przedmiotowej kwestii przedstawiono dwa stanowiska. Część autorów uznaje wskazany przepis za typy kwalifikowane⁵, część natomiast, za Sądem Najwyższym, opowiada się za jego mieszanym charakterem⁶. W celu rozstrzygnięcia powstałego w doktrynie sporu należy poddać analizie argumenty, jakie zostały przywołane na poparcie poszczególnych stanowisk.

Próby wypracowania kompleksowego modelu przyporządkowania konkretnego przepisu do typu kwalifikowanego czynu zabronionego, bądź do nadzwyczajnego obostrzenia kary, podjął się T. Pieniężny. Stwierdził on, że decydujące w tej kwestii „nie może być z pewnością samo tylko miejsce umieszczenia danego przepisu w akcie prawnym”⁷. Autor ten wskazuje na fakt występowania, z jednej strony typów czynów zabronionych w części ogólnej *Kodeksu karnego* (art. 16 § 1 k.k., art. 18 § 2 i 3 k.k.), z drugiej natomiast – przesłanek sądowego wymiaru kary w części szczególnej, czego przykładem jest art. 178 k.k.⁸ Za nierozstrzygające autor uznał także:

- okoliczność odnoszenia się określonego przepisu do jednego lub większej liczby czynów zabronionych⁹, jak też
- samoistność lub niesamoistność konstruowania sankcji karnej¹⁰.

Taki charakter ma również, według T. Pieniężnego, argument o tym, iż „z nadzwyczajnym obostrzeniem kary (a nie typem kwalifikowanym) mamy do czynienia w każdym przypadku, ilekroć jako przesłanką surowszej sankcji karnej ustawa posługuje się okolicznością o charakterze dynamicznym, która nie jest jednak następstwem czynu zabronionego (nie stanowi jego skutku)”¹¹. Ten argument posłużył R. A. Stefańskiemu do wykluczenia możliwości uznania przepisu art. 178 k.k. za typ kwalifikowany¹². T. Pieniężny powołał się na konstrukcję art. 281 k.k., który

⁵ M. Budyn-Kulik, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, LEX/el. 2018, komentarz do art. 178a k.k., teza 14; J. Lachowski, *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, WK 2016, komentarz do art. 178a k.k., teza 11; R. A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, WK 2016, komentarz do art. 178a k.k., teza 1; R. Hałas, *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, komentarz do art. 178a k.k., teza 11.

⁶ D. Szeleszczuk, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, t. 1., Wyd. 4, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, komentarz do art. 178a k.k., rozdział VI, teza 1. I; M. Małecki, *Charakter prawny art. 178a § 4 k.k.*, Paragraf na Drodze 2011, nr 8, s. 27–37.

⁷ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany czynu zabronionego a nadzwyczajne obostrzenie kary w polskim prawie karnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2010, nr 3, s. 42.

⁸ Podobnie M. Małecki, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 167.

⁹ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany...*, *op. cit.*, s. 42.

¹⁰ Tamże, s. 43.

¹¹ Tamże, s. 44.

¹² R. A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz do części szczególnej*, red. A. Wąsek, Warszawa 2006, s. 589.

statuuje kradzież rozbójniczą, powszechnie uznawaną za typ kwalifikowany kradzieży podstawowej (art. 278 § 1 k.k.)¹³, pomimo, iż okoliczność kwalifikująca nie jest w tym przypadku związana ani z czynem (kradzieżą w typie podstawowym), ani nie stanowi jego skutku.

W pracy T. Pieniężnego przytoczona została także teza, że typy kwalifikowane, w przeciwieństwie do nadzwyczajnego obostrzenia kary, posiadają dodatkowe znamiona, wpływające na wyższy stopień społecznej szkodliwości czynu¹⁴. Autor wskazał jednak, że o ile w przypadku typów kwalifikowanych reguła ta się sprawdza, o tyle w przypadku okoliczności nadzwyczajnego obostrzenia kary – już nie do końca¹⁵. Powołał się tu na przypadki art. 115 § 20 k.k. (terrorystyczny charakter przestępstwa) i art. 65 § 1 k.k. (przestępczość zawodowa lub zorganizowana), zwracając uwagę, że art. 115 § 2 k.k. przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu nakazuje brać pod uwagę m.in. „postać zamiaru” i „motyvację sprawcy”. Wyciągnął na tej podstawie wniosek, że kryterium społecznej szkodliwości nie jest rozstrzygające dla normatywnego charakteru przepisów karnych.

Za kluczowe T. Pieniężny uznał natomiast kryterium językowe, wskazując, iż przesłanka nadzwyczajnego obostrzenia kary dotyczy sytuacji, gdy „z danego przepisu wynika, że norma prawna nakazująca sądowi wymierzyć karę w zakresie odbiegającym od zagrożenia ustawowego, aktualizuje się już po stwierdzeniu popełnienia przestępstwa”¹⁶. Autor wskazuje dalej, że „*A contrario* zatem, za znamiona kwalifikujące mogą być uznawane tylko tego rodzaju okoliczności, które są przedmiotem rozważań jeszcze na etapie badania, czy zachowanie sprawcy stanowi czyn zabroniony w rozumieniu art. 115 § 1 k.k. – a więc jeszcze przed orzekaniem co do jego przestępności (bezprawności, karygodności i zawinienia) i adekwatnego wymiaru kary”¹⁷. Wskazać trzeba, że konstatacja ta jest słuszna, aczkolwiek całkowicie nieprzydatna dla rozstrzygnięcia przedmiotowego zagadnienia. Najpierw bowiem następuje określenie, jakie to okoliczności związane z czynem stanowią znamiona typu, a dopiero później jego przypisanie. Nie można zatem wnioskować o charakterze danego przepisu na podstawie chwili jego zastosowania. Ustalenie znamion jest pierwotne w stosunku do ich przypisania.

Kryterium to nie będzie zatem rozstrzygające, w przypadku, gdy okoliczność, co do której zajdzie wątpliwość, czy należy do znamion typu, czy do przesłanek

¹³ Por. M. Kulik, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2018, komentarz do art. 281 k.k., teza 8; M. Dąbrowska-Kardas, *Kodeks karny. Część szczególna*. t. III., *Komentarz do art. 278–363*, red. A. Zoll, WK 2016, komentarz do art. 281 k.k., teza 2; E. M. Guzik-Makaruk, E. W. Pływaczewski, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, WK 2016, komentarz do art. 281 k.k., teza 1; M. Szwarczyk, *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016, komentarz do art. 281 k.k., teza 1.

¹⁴ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany...*, *op. cit.*, s. 45; zob. także: J. Kochanowski, *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym*, PiP 1972, nr 1, s. 62.

¹⁵ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany...*, *op. cit.*, s. 46.

¹⁶ Tamże, s. 46.

¹⁷ Tamże, s. 46–47.

nadzwyczajnego obostrzenia kary, związana będzie z czynem, przez co mogłaby jednocześnie stanowić zarówno znamię typu kwalifikowanego, jak i przesłankę nadzwyczajnego obostrzenia kary.

W związku z tymi tezami należy przyjąć, że kryterium społecznej szkodliwości, choć nie jest decydujące, jest bardzo pomocne. Wzrost społecznej szkodliwości, jak wskazywał także T. Pieniężny, jest nieodłączną cechą typów kwalifikowanych, natomiast może (choć nie musi) wystąpić przy okolicznościach nadzwyczajnego obostrzenia kary. Znamionami typu czynu zabronionego są natomiast okoliczności *stricte* związane z *czynem*, a nie z *osobą* sprawcy, jak może to mieć miejsce przy instytucjach sądowego wymiaru kary.

Innego zdania jest natomiast R. A. Stefański, który twierdzi, że typy zmodyfikowane nie są „tworzone wyłącznie na podstawie okoliczności związanych bezpośrednio z czynem”¹⁸. Autor ten wskazuje, że art. 115 § 2 k.k. nie statuuje takiej zasady. Wskazać jednak należy, że typ kwalifikowany, jak każdy typ czynu zabronionego, musi opisywać konkretną *sytuację*, a nie *sprawcę*, gdyż w przeciwnym wypadku mielibyśmy do czynienia z prawem karnym sprawcy, a nie prawem karnym czynu, jak się powszechnie przyjmuje, a zatem teza R. A. Stefańskiego wydaje się nieuprawniona.

Nie ma również racji T. Pieniężny, kiedy twierdzi, że „uprzednia karalność sprawcy – jako cecha osobista obostrzająca odpowiedzialność karną – może (zależnie od przyjętej konstrukcji) stanowić znamię czynu zabronionego, albo – nie będąc elementem znamion – może wpływać jedynie na wyższą karalność”¹⁹. Uprzednia karalność, jak autor sam wskazuje, jest okolicznością związaną z osobą sprawcy, a nie z czynem, a zatem nie może stanowić znamienia *czynu* zabronionego. Dodatkowo okoliczność ta, jak zaznacza sam T. Pieniężny, nie wpływa na stopień społecznej szkodliwości²⁰. Takie samo stanowisko zajmuje M. Małecki, twierdząc, że „Z samego faktu, iż sprawca jest recydywistą, nie wynika, że jego kolejny czyn będzie bardziej społecznie szkodliwy niż czyn osoby, która dopuszcza się przestępstwa po raz pierwszy”²¹.

Przechodząc do rozważań nad prawnym charakterem art. 178a § 4 k.k. wskazać należy, że w zakresie uprzedniej karalności przepis ten statuuje nadzwyczajne obostrzenie kary, gdyż jest to okoliczność związana ze sprawcą, a nie z czynem. Nie może tego zmienić fakt, na który powołuje się P. Nowak, że w art. 69 § 4 k.k. oraz (uchylonym już dziś) art. 58 § 4 k.k. ustawodawca posłużył się zwrotem „sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4”, z czego autor wyciąga wniosek, iż ustawodawca rozstrzygnął przedmiotowy spór. Autor ten uznał bowiem, że skoro mowa jest o *sprawcy*, to przepis ten statuuje wyłącznie typ kwalifikowany,

¹⁸ R. A. Stefański, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 327.

¹⁹ T. Pieniężny, *Typ kwalifikowany...*, *op. cit.*, s. 49.

²⁰ Tamże, s. 47.

²¹ M. Małecki, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 169.

gdyż odmienna interpretacja byłaby *contra legem*. Argument ten skutecznie obala M. Małecki, stwierdzając, że fakt posłużenia się przez ustawodawcę takim zwrotem wskazuje jedynie, iż art. 178a § 4 k.k. zawiera „jakiś typ czynu zabronionego”²².

Nie jest również przekonujący argument podniesiony przez A. Skowrona, że w przedmiotowej kwestii „decydujące znaczenie ma głos ustawodawcy”²³, który kieruje się względami polityki kryminalnej. Ustawodawca, który (jak się przyjmuje) jest racjonalny, nie może bowiem wprowadzać przepisów sprzecznych z zasadami prawa karnego, zaburzających spójność systemu, gdyż utraciłby w ten sposób przymiot racjonalności.

Odnosząc się natomiast do sytuacji prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego pomimo orzeczonego wcześniej zakazu prowadzenia pojazdów (art. 178a § 4 *in fine* k.k.), czyn ten uznać należy bezsprzecznie za typ kwalifikowany czynu zabronionego. Znamieniem kwalifikującym jest w tym przypadku fakt działania sprawcy w warunkach nieprzestrzegania zakazu nałożonego przez sąd. Jest to okoliczność związana z czynem, wpływająca na wyższy stopień społecznej szkodliwości. Nie ma zatem racji A. Skowron uznając, że okoliczność ta nie ma związku z czynem²⁴. Niezastosowanie się do zakazu sądu ma miejsce jednocześnie z prowadzeniem pojazdu mechanicznego w opisanym stanie. Nie jest to okoliczność związana wyłącznie z osobą sprawcy. Wskazać trzeba, że art. 244 k.k. penalizuje nieprzestrzeganie orzeczonego zakazu, niezależnie od prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Przepis art. 178a § 4 *in fine* k.k. jest zatem syntezą art. 178a § 1 k.k. i art. 244 k.k. Zwiększona jest przez to społeczna szkodliwość czynu, ze względu na atakowanie przez sprawcę dodatkowych dóbr.

3. Zatarcie skazania a art. 178a § 4 k.k.

Po rozstrzygnięciu normatywnego charakteru art. 178a § 4 k.k. zastanowić się należy nad wpływem zatarcia skazania na omawiany przepis i poszczególne jego elementy. W postanowieniu z dnia 21 sierpnia 2012 r.²⁵ Sąd Najwyższy przyjął, iż zatarcie skazania, które nastąpiło między popełnieniem czynu zabronionego a momentem orzekania, uniemożliwia powołanie się na uprzednią karalność i zastosowanie wobec sprawcy nadzwyczajnego obostrzenia kary (art. 178a § 4 *in principio* k.k.), natomiast nie wpływa na dekompletację znamion typu czynu zabronionego (art. 178a § 4 *in fine* k.k.), czyli na możliwość ustalenia obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdu. Sąd Najwyższy w przywołanym postanowieniu za słuszną uznał tezę o niejednorodnym charakterze art. 178a § 4 k.k. W orzeczeniu zaznaczono, że okoliczność stanowiąca podstawę obostrzenia kary nie została ograni-

²² Tamże, s. 168; zob. także: M. Małecki, *Charakter...*, *op. cit.*, s. 33.

²³ A. Skowron, *Glosa...*, *op. cit.*; zob. podobnie R. A. Stefański, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 329.

²⁴ A. Skowron, *Glosa...*, *op. cit.*

²⁵ Postanowienie SN z dnia 21 sierpnia 2012 r., IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3.

czona ramami czasowymi przedawnienia, jak ma to miejsce choćby w przypadku art. 64 § 1 i 2 k.k., przez co „sprawca czynu z art. 178a § 1 k.k. ponosi (odpowiedzialność karną – *uwaga autora*) do momentu zatarcia wcześniejszego skazania w myśl zasad ogólnych, określonych przepisami rozdziału XII *Kodeksu karnego*”²⁶. W ten sposób stanowisko Sądu Najwyższego jest zgodne z ugruntowanym poglądem, że po zatarciu skazania brak jest możliwości powołania się na fakt uprzedniej karalności skazanego i przyjęcia recydywy²⁷, bądź brania pod uwagę zatartego skazania przy wymierzaniu kary łącznej²⁸. Ponadto Sąd Najwyższy zaznaczył, że „Fakt ponownego popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 108 k.k., musi być stwierdzony prawomocnym wyrokiem skazującym lub warunkowo umarzającym postępowanie”²⁹. Powołał się na fakt, że przyjęcie odmiennego stanowiska byłoby sprzeczne z zasadą domniemania niewinności, wyrażoną w art. 5 § 1 k.k., mającą oparcie również w Konstytucji (art. 42 ust. 3).

Z ustaleniami Sądu Najwyższego nie zgadza się natomiast P. Nowak, wskazując, że art. 108 k.k. nie wyraża wprost obowiązku skazania sprawcy w okresie biegu terminu do zatarcia skazania, a wymaga jedynie, by przestępstwo było popełnione w tym okresie³⁰. Autor ten stwierdza zatem, że wyrok skazujący za ponownie popełnione przestępstwo ma wyłącznie charakter deklaratoryjny, gdyż przyjęcie odmiennego stanowiska wiązałoby się z pogwałceniem konstytucyjnej zasady równości³¹. Powołał się przy tym na argument, że przy ocenie zasady jednoczesnego zacierania skazań, przyjęcie relewantności chwili orzekania, a nie chwili popełnienia czynu zabronionego, skutkowałoby w praktyce rozmyślnym przedłużaniem postępowania karnego, „jedynie w celu uniknięcia odpowiedzialności za przestępstwo unormowane w art. 178a § 4 k.k.”³²

²⁶ Postanowienie SN z dnia 21 sierpnia 2012 r., IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3.

²⁷ Wyroki SN: z dnia 1 kwietnia 2016 r., sygn. III KK 427/15, KZS 2017, nr 2, poz. 19; z dnia 19 stycznia 2016 r., sygn. V KK 372/15, KZS 2016, nr 6, poz. 14; z dnia 19 sierpnia 2015 r., sygn. III KK 80/15, LEX nr 1775569; postanowienie SN z dnia 21 sierpnia 2012 r., sygn. IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3; uchwała SN z dnia 15 grudnia 1987 r., sygn. VI KZP 39/87, OSNKW 1988, nr 3–4, poz. 19.

²⁸ Wyroki SN: z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. IV KK 412/15, KZS 2016, nr 6, poz. 10; z dnia 7 marca 2012 r., sygn. II KK 31/12, Prok. i Pr. 2012, dodatek „Orzecznictwo”, nr 6, poz. 15; z dnia 29 sierpnia 2013 r., sygn. IV KK 168/13, OSNKW 2013, nr 12, poz. 107; z dnia 10 listopada 2010 r., sygn. IV KK 326/10, Prok. i Pr. 2011, dodatek „Orzecznictwo”, nr 3, poz. 8; z dnia 16 lipca 2013 r., sygn. III KK 197/13, LEX nr 1335579; z dnia 9 grudnia 2009 r., sygn. V KK 303/09, LEX nr 553740; z dnia 18 czerwca 2009 r., sygn. IV KK 164/09, LEX nr 512114; z dnia 20 maja 2014 r., sygn. II KK 365/13, KZS 2014, nr 9, poz. 8; z dnia 20 marca 2013 r., sygn. III KK 50/13, Prok. i Pr. 2013, dodatek „Orzecznictwo”, nr 6, poz. 10. Zob. też: wyrok SA w Katowicach z dnia 30 maja 2014 r., sygn. II Aka 90/14, Biuletyn SA w Katowicach 2014, nr 3, poz. 17; wyrok SA w Katowicach z dnia 29 października 2009 r., sygn. II Aka 322/09, KZS 2010, nr 1, poz. 70.

²⁹ Postanowienie SN z dnia 21 sierpnia 2012 r., sygn. IV KK 59/12, LEX nr 1261016, teza 2.

³⁰ P. Nowak, *Charakter...*, *op. cit.*, s. 23.

³¹ Tamże, s. 24–25.

³² Tamże, s. 25. Podobne stanowisko przedstawia N. Kłączyńska, (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, WKP 2012, komentarz do art. 108 k.k.: „Zaprezentowane wyżej stanowisko, jakkolwiek zasługujące na aprobatę, nie jest jednak wolne od wad. Jego przyjęcie może

Z przedstawioną wyżej argumentacją nie można się zgodzić. Obowiązek prawomocnego skazania za przestępstwo nie musi wynikać wprost (jak chce tego P. Nowak) z art. 108 k.k., gdyż jest to wymóg systemowy, na skutek czego ustawodawca nie musi na każdym kroku tego faktu podkreślać. Wynika on bowiem z przyjętych założeń prawa karnego, a mianowicie z zasady domniemania niewinności, wyrażonej zarówno w k.p.k., jak i w Konstytucji, na co wskazywał jasno Sąd Najwyższy w swoim postanowieniu. Przyjęciu takiego stanowiska nie stoi na przeszkodzie konstytucyjna zasada równości i zróżnicowanie możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej w zależności od czasu orzekania (przed czy po zatartym skazaniu). Analogiczna sytuacja ma bowiem miejsce w przypadku instytucji przedawnienia. W zależności od czasu orzekania może dojść do odmiennego potraktowania sprawców, którzy popełnili czyn zabroniony w tym samym czasie. Przyjęcie natomiast prezentowanego przez P. Nowaka poglądu o relewantności czasu popełnienia przestępstwa pociągałoby za sobą uznanie zatarcia skazania nie za fikcję niekaralności (jak to się zwykle przyjmować), ale za fikcyjną instytucję. Zatarcie skazania wywołuje bowiem różnorakie skutki, włącznie z normatywnym skutkiem usunięcia wpisu o zatartym skazaniu z rejestru skazanych (art. 106 *in fine* k.k.). Przy przyjęciu, że niemożliwe jest zatarcie skazania na mocy art. 108 k.k., gdy sprawca popełnił przestępstwo w okresie biegu terminu do zatarcia, instytucja ta byłaby pozorna. Nigdy nie byłoby bowiem pewności, że sprawca nie popełnił przestępstwa i należy zastosować w stosunku do niego instytucję zatarcia skazania. W przypadku natomiast, gdy dopiero po zatartym skazaniu okazałoby się, iż sprawca, w okresie między skazaniem a jego zatartym ponownie popełnił przestępstwo, należałoby przyjąć, że zatarcie to nastąpiło niesłusznie. Pociągałoby to za sobą liczne negatywne konsekwencje. Skutkowałoby to przywróceniem określonej osobie statusu osoby karanej i pociągałoby za sobą ponowne odebranie praw i nałożenie obowiązków, które wiążą się ze skazaniem. Sytuacja taka prowadziłaby do chaosu i braku pewności co do statusu prawnego określonej osoby.

Zatarcie skazania nie wpływa natomiast na możliwość ustalenia obowiązującego zakazu prowadzenia pojazdów, będącego znamieniem typu kwalifikowanego,

prowadzić do naruszenia zasady równości wobec prawa. Porównajmy bowiem sytuację dwóch oskarżonych, którzy popełnili zarzucane im czyny, mając taki sam okres pozostały do zatarcia skazania za ich poprzednie przestępstwa. Wobec pierwszego z nich wyrok zapada przed upływem okresu koniecznego do zatarcia skazania. W związku z tym, w świetle zaprezentowanej interpretacji art. 108, zatarcie skazania za poprzednie przestępstwo jest odroczone aż do zatarcia skazania za obecne, zatem przy orzekaniu o tym obecnym, oskarżony ów traktowany jest jako osoba karana (ponieważ pierwsze skazanie nie zostało zatarte). Z kolei wobec drugiego oskarżonego wyrok zapada dopiero po upływie ustawowego okresu koniecznego do zatarcia skazania za poprzednie przestępstwo. Zgodnie z zaprezentowaną interpretacją art. 108, przepis ten nie znajduje w takiej sytuacji zastosowania. Skazanie za poprzednie przestępstwo uległo bowiem zatartciu z upływem ustawowo przewidzianego czasu, przed wydaniem nowego wyroku. W konsekwencji, w chwili jego wydania oskarżony ten nie jest już osobą karaną. Sytuacja prawna oskarżonych (ściślej mówiąc, określenie ich uprzedniej karalności) ulega zatem zróżnicowaniu w zależności od dość przypadkowego czynnika, jakim jest chwila zakończenia postępowania”.

zawartego w art. 178a § 4 *in fine* k.k. Skutkiem zatarcia skazania jest bowiem uznanie za niebyłe *skazania*, a nie wydania wyroku skazującego, będącego podstawą obowiązywania zakazu, co wynika wprost z normatywnego ujęcia art. 106 *in principio* k.k. Instytucja ta nie może zatem dekompletować znamion typu czynu zabronionego.

4. Zakończenie

Artykuł dowodzi, że Sąd Najwyższy słusznie przyjął niejednorodny charakter normatywny art. 178a § 4 k.k., a przez to równie słusznie zróżnicował wpływ zatarcia skazania na sytuacje opisane w ramach tego przepisu. Omawiana jednostka redakcyjna tekstu prawnego ustanawia w pierwszej części instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, w drugiej natomiast statuuje typ kwalifikowany czynu zabronionego. Zatarcie skazania powoduje zaś brak możliwości powołania się na fakt uprzedniej karalności, będący przesłanką obostrzającą wymiar kary – nawet w przypadku, gdy nastąpiło ono dopiero po popełnieniu przestępstwa, a przed orzekaniem przez sąd. Takiego skutku instytucja ta nie wywiera natomiast na możliwość ustalenia znamion typu kwalifikowanego, gdyż te zawsze ocenia się na czas czynu, a nie czas orzekania. Z lektury tekstu oraz postanowień Sądu Najwyższego wynika zatem, iż obie części art. 178a § 4 k.k. należy rozpatrywać odrębnie.

Bibliografia

1. Budyn-Kulik, M. (2018). (w:) *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, LEX/el.
2. Dąbrowska-Kardas, M. (2016). *Kodeks karny. Część szczególna*. t. III., red. A. Zoll, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
3. Guzik-Makaruk, E., M., Pływaczewski, E., W. (2016). *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
4. Hałas, R. (2018). *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa.
5. Kłaczyńska, N. (2012). (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Polska.
6. Kochanowski, J. (1972). *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym*, PiP, nr 1.
7. Kulik, M. (2018). *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el.
8. Lachowski, J. (2016). *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
9. Małecki, M. (2011). *Charakter prawny art. 178a § 4 k.k.*, Paragraf na Drodze, nr 8.
10. Małecki, M. (2012). *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. (sygn. akt I KZP 22/11)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, nr 1,
11. Mieczkowska, D. (2013). *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11, Ius Novum*, nr 3.

12. Nowak, P. (2013). *Charakter prawny art. 178a § 4 k.k. oraz art. 244 k.k., a zatarcie skazania*, Paragraf na Drodze, nr 8.
13. Pieniężny, T. (2010). *Typ kwalifikowany czynu zabronionego a nadzwyczajne obostrzenie kary w polskim prawie karnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 3.
14. Skowron, A. (2013). *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11*, LEX/el.
15. Stefański, R., A. (2012). *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 22/11*, OSP, nr 5, poz. 50.
16. Stefański, R., A. (2006). *Kodeks karny. Komentarz do części szczególnej*, red. A. Wąsek, Warszawa.
17. Stefański, R., A. (2016). *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
18. Szeleszczuk, D. (2017). *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, t. 1., Wyd. 4, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa.
19. Szwarczyk, M. (2016). *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX.

* * *

The influence of erasion of conviction on criminal liability under art. 178a § 4 of the *Penal Code*

Abstract

The article presents the impact of the institution of erasion of conviction on criminal liability under art. 178 § 4 of the *Penal Code*. In criminal law a dispute arose as to the normative character of this provision, which also affects erasion of conviction. The author presents arguments supporting the position of the Supreme Court which adopted the thesis of the heterogeneous nature of art. 178a § 4 of the *Penal Code*, containing, in the first part the institution of extraordinary tightening of punishment, in the second part the aggravated type, and the thesis about lack of influence on erasion of conviction on the identification of the type of prohibited act. The article also contains a polemic with views presented in the doctrine that criticise the above-mentioned theses of the Supreme Court.

Key words

Erasion of conviction, art. 178a § 4 of the *Penal Code*, decomposition of elements of prohibited act, principle of simultaneous erasion of convictions, aggravated type, tightening the penalty.